

Obraz i wsparcie dziecka nieśmiałego w percepcji nauczycieli edukacji przedszkolnej

DOI: 10.25312/2083-2923.15/2019_12mm

Streszczenie: W niniejszym artykule dokonano analizy obrazu dziecka nieśmiałego w wieku przedszkolnym i zakresu udzielanej mu pomocy ze strony nauczyciela edukacji przedszkolnej. Opisano, z jakimi trudnościami zmagają się dzieci nieśmiałe w wieku przedszkolnym, i na tej podstawie wskazano proponowane oddziaływania pedagogiczne wobec dziecka nieśmiałego w wieku przedszkolnym ze strony nauczyciela.

Słowa kluczowe: nieśmiałość, dziecko nieśmiałe, dziecko w wieku przedszkolnym, nauczyciel edukacji przedszkolnej

Wprowadzenie

Pedagog/wychowawca grupy przedszkolnej, obserwując swoich podopiecznych, może dostrzec indywidualność, a także różnorodność ich zachowań. Każde dziecko jako osoba jest wyjątkowe – swoją osobowością i obecnością wzbogaca drugiego człowieka, z którym przebywa, w tym przypadku swoich kolegów i koleżanki z grupy oraz wychowawców. Prawie w każdej grupie są dzieci pewne siebie, przebojowe, żywiołowe, ale także te ciche, spokojne i wstydliwe. O tych drugich mówimy, że są nieśmiałe. Są to dzieci, które mają problem z sygnalizowaniem swoich potrzeb, które nie mówią głośno o tym, co w danym momencie chciałoby otrzymać, i nie mają siły i predyspozycji osobowościowych, aby przykuć uwagę nauczyciela i „przebić się” przez grupę rówieśników. Celem niniejszego opracowania jest poznanie obrazu dziecka nieśmia-

---

* Małgorzata Mróz – magister pedagogiki, absolwentka Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania naukowe: pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, nieśmiałość dziecka, edukacja włączająca uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

łego z perspektywy nauczyciela edukacji przedszkolnej oraz zgromadzenie informacji na temat zakresu udzielanego mu wsparcia ze strony pedagoga/wychowawcy. Wsparcia, ponieważ nieśmiałość może być źródłem cierpień i niepowodzeń dla dziecka oraz negatywnie wpływać na jego dalsze funkcjonowanie w przyszłości jako osoby dorosłej. Celem szczegółowym uczyniono poznanie trudności, z jakimi zmagają się dzieci nieśmiałe w wieku przedszkolnym, i na tej podstawie wskazanie możliwych oddziaływań pedagogicznych ze strony nauczyciela edukacji przedszkolnej.

Postawione cele pozwoliły na sformułowanie następujących problemów badawczych:

- Jakimi cechami osobowości, zdaniem nauczycieli, charakteryzuje się dziecko nieśmiałe w wieku przedszkolnym?
- Jakie zachowania, zdaniem nauczycieli, przejawia dziecko nieśmiałe w grupie przedszkolnej?
- Jak bardzo złożony jest problem nieśmiałości dziecka w wieku przedszkolnym w opiniach nauczycieli?
- Jaki jest zakres udzielanego wsparcia dziecku nieśmiałemu w wieku przedszkolnym ze strony nauczycieli?

Dzieci nieśmiałe są często niedostrzegane przez otoczenie, wynika to z tego, że są grzeczne, nie sprawiają kłopotów wychowawczych i nie zadają podchwytliwych pytań¹. Problem dzieci nieśmiałych jest zazwyczaj traktowany marginalnie jako zjawisko, które wprowadzie istnieje, ale nikomu nie szkodzi². W centrum zainteresowania nauczyciela/wychowawcy są dzieci śmiałe i energiczne, tzn. te, które nie mają oporów przed mówieniem na forum klasy o swoich przeżyciach, emocjach, uczuciach. Te dzieci często jako pierwsze biorą udział w różnych inicjatywach i przedsięwzięciach, a dzieci nieśmiałe są na tzw. szarym końcu. Są jakby niewidoczne i niezauważalne. Z powodu braku odwagi zaprezentowania swojej wiedzy przed rówieśnikami i nauczycielem w klasie mogą być też niedoceniane. Niekiedy nauczyciele gorzej je oceniają. Dowodem na to stwierdzenie jest konstatacja Ireny Dzwonkowskiej, która pisze, że nauczyciele niżej oceniają dzieci nieśmiałe na wielu polach, np. głośnego czytania, ustnych odpowiedzi w klasie. „Nauczyciele uważają, że ci uczniowie, którzy są zahamowani w nowych sytuacjach, mają niższy poziom inteligencji mierzony ilorazem inteligencji niż uczniowie chętnie angażujący się w nowe sytuacje. W rzeczywistości obie grupy dzieci nie różnią się wynikami mierzonej inteligencji”³. Dzieci nieśmiałe mają wiele pozytywnych cech – nie przejawiają agresji, są dobrymi słuchaczami, obserwatorami, a także serdecznymi przyjaciółmi. Ich głównym problemem jest to, że czują się skrępowane i niepewne, przebywając w różnych grupach społecz-

¹ M. Goetz, *Cicha myszka w klasie*, „Głos Nauczycielski”, nr 4/2014, s. 14.

² D. Gulińska-Grzeluska, *Metody pracy z dzieckiem nieśmiałym w szkole*, [w:] E. Przygońska (red.), *Praca z dzieckiem wymagającym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 157.

³ I. Dzwonkowska, *Nieśmiałość a wspierające i trudne relacje z ludźmi*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2009, s. 86.

nych, tj. w przedszkolu, szkole, na podwórku. Ta nieśmiałość może być czymś uciążliwym i utrudniać funkcjonowanie dziecka.

Nieśmiałość jest cechą, która swoje pejoratywne znaczenie zawdzięcza po części współczesnej kulturze. Wydaje się, że społeczeństwo wymaga od nas bezpośredniej komunikacji i śmiałości. Dzieci nieśmiałe nie posiadają tych zdolności. W dzisiejszych czasach „cechy charakteru, które cieszą się społecznym poważaniem, to zdolności przywódcze, asertywność, dominacja, charyzma, niezależność i odwaga”⁴. Z tego powodu nieśmiałość może być uważana jako coś negatywnego, niepożądanego, pejoratywnego. Warto podkreślić, że nieśmiałość nie jest wadą czy słabością, ale jest wyjątkowym darem, który często cechuje twórczą i obdarzoną wyobraźnią osobowość⁵. W związku z tym ważne jest zwrócenie uwagi pedagogów/wychowawców na dzieci nieśmiałe. Konieczna jest pomoc, aby mogły „nabyć umiejętności, które umożliwią im swobodne zachowanie w nowych okolicznościach, w jakich się znajdują”⁶, oraz potrafiły zaprezentować swoje zalety, talenty, możliwości, które często skrywane są w ich wnętrzu.

Nieśmiałość – definicja pojęcia

W literaturze przedmiotu można znaleźć różne definicje nieśmiałości. W pierwszym rzędzie jest ona określana jako złożona cecha osobowości, która stanowi część człowieczeństwa. Nie jest zaburzeniem osobowości, chorobą ani wadą charakteru. Najogólniejsza definicja rozumie nieśmiałość jako „cechę osobowości przejawiającą się w obniżeniu poziomu działania w obecności innych ludzi, związanego z nieadekwatną antycypacją negatywnej oceny społecznej, która wywołuje lęk oraz nieuzasadnione uczucie wstydu”⁷. Nieśmiałość określana jest również jako aktualny stan jednostki, który charakteryzuje się zahamowaniem behawioralnym w konkretnej sytuacji, a także jako względnie trwała i stabilna w czasie cecha osobowości, tzw. nieśmiałość dyspozycyjna⁸.

Warto się dowiedzieć, jak współcześnie podchodzi się do tematu nieśmiałości. Zdaniem Małgorzaty Zabłockiej, jest to „złożony syndrom psychologiczny, obejmujący cały zespół charakterystycznych objawów”⁹. Objawy te widoczne są w zachowaniu, emocjach i ocenieniu siebie przez jednostkę nieśmiałą. Charakterystyczne dla nieśmiałości są zatem zakłócenia w obrębie sfery behawioralnej, emocjonalnej i samo-

⁴ B. Carducci, *Nieśmiałość. Nowe odważne podejście*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2008, s. 22.

⁵ J.S. Jackson, *Uwaga! Ważna zasada: „Nieśmiałość to nie wada!”*, Wydawnictwo Święty Paweł, Częstochowa 2008, s. 1.

⁶ Tamże, s. 2.

⁷ J. Siuta, *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Zielona Sowa, Kraków 2015, s. 166.

⁸ I. Dzwonkowska, dz. cyt., s. 17.

⁹ M. Zabłocka, *Zrozumieć nieśmiałość. Aspekty diagnostyczne i terapeutyczne*, Wydawnictwo Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2012, s. 15.

orientacyjnej¹⁰. Zakłócenia w sferze behawioralnej to zaprzestanie działania jednostki w sytuacji przebywania na forum, wśród innych osób i w perspektywie oceny społecznej. Jest to także powstrzymanie się od działania, czyli bierność, a także wycofanie się z kontaktów interpersonalnych. Zaburzenia zachowania jednostki są zauważalne dla całej społeczności. Przejawiają się w obniżeniu i dezorganizacji funkcjonowania jednostki, np. w trudnościach w wypowiedzaniu się przed publicznością, niemożności skupienia się na wykonywanych czynnościach w obecności innych. To także małomówność i cichy sposób mówienia. Charakterystycznym symptomem nieśmiałości jest unikanie kontaktu wzrokowego oraz objawy fizjologiczne, tj. czerwienie się, drżenie rąk. Zakłócenia dotyczą też emocji odczuwanych przez jednostkę nieśmiałą. Jest to doświadczenie lęku, napięcia, zdenerwowania, które pojawiają się w sytuacjach, kiedy jednostka znajduje się w centrum zainteresowania innych ludzi i skupia na sobie ich uwagę. Ten pojawiający się lęk utrudnia zebranie myśli, uniemożliwia koncentrację. W sytuacjach społecznej ekspozycji istnieje prawdopodobieństwo wystawienia się na oceny innych ludzi. Osoby nieśmiałe bardzo dużą wagę przywiązują do tego, jak postrzeżga je społeczeństwo. Towarzyszy temu również uczucie strachu przed kontaktami z innymi osobami¹¹. Aspekt samoorientacyjny obejmuje to, co dana jednostka myśli o sobie, jej stosunek do siebie. Przeważnie jest to poczucie niższości, brak wiary w siebie i swoje możliwości. Jednostka nie docenia siebie lub ma niską samoocenę. Osobom nieśmiałym nieustannie „towarzyszy obawa przed kompromitacją, krytyką, wyśmianiem, doznaniem porażki i przykrości”¹².

Charakterystyka dziecka nieśmiałego

Wśród cech charakteryzujących dziecko nieśmiałe wymienia się: lęklivość, cichość, małomówność oraz zahamowanie w sytuacjach społecznych przede wszystkim nowych i przed nieznanymi osobami. Irena Dzwonkowska podaje wyniki eksplo-racji, które dotyczyły czterolatków w sytuacji stresu. Wykazały one różnice w reakcjach wegetatywnych pomiędzy dziećmi śmiałymi i nieśmiałymi. Te drugie miały wyższy wskaźnik uderzeń serca¹³. Dzieciom nieśmiałym z trudnością przychodzi zabieranie głosu w obecności swoich rówieśników i nauczyciela, tj. mają problem ze zwróceniem się do dorosłego o pomoc, nie zgłaszają się przez podniesienie ręki, nawet jeśli znają odpowiedź na zadane pytanie. Na tle innych dzieci rzadko można usłyszeć ich głos. Przeważnie mówią cicho, niepewnie. Są mało aktywne. Nie mają odwagi zaproponować coś od siebie, np. zainicjować zabawę. Dzieci te nie sprawiają

---

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

¹² M. Zabłocka, *Przewyciężanie nieśmiałości u dzieci*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 14.

¹³ I. Dzwonkowska, dz. cyt., s. 81.

kłopotów wychowawczych i rzadko wchodzą w konflikty. Jeśli już zdarzy się sytuacja konfliktowa, to trudno im bronić swoich racji, wypowiedzieć swoje zdanie. Są mało asertywne. Wszystko przyjmują ze spokojem i posłuszeństwem. Są uczynne. To, co im sprawia trudność, to nawiązywanie kontaktów z rówieśnikami, rozpoczynanie relacji z kolegą/koleżanką. Przyglądają się zabawie innych dzieci lub bawią się samotnie. Nie wynika to z braku chęci do zabawy z rówieśnikami. Dzwonkowska, przytaczając badania Galiguzowej, pisze, że dzieci nieśmiałe pragną przebywać z innymi dziećmi, ale nie artykułują swoich potrzeb.

Zachowanie dziecka nieśmiałego w wieku przedszkolnym podczas swobodnej zabawy opisuje Jens Asendorph, który obserwował dzieci podczas zabawy w ich naturalnym środowisku: „Gdy jest samotne, jest nieszczęśliwe, ale równocześnie nie chce przeszkadzać innym w zabawie. Stoi gdzieś z boku i czeka, obserwując bawiące się dzieci. Czuje się zestresowane, ponieważ chciałoby podejść i włączyć się w zabawę, ale nie potrafi obrać jakiegokolwiek strategii. A więc stoi i biernie obserwuje, mając nadzieję, że inni zauważą je i zaproszą do zabawy”¹⁴. „Nieśmiałe dzieci mają ochotę bawić się z innymi, ale boją się podjąć ryzyko niezbędne przy poznawaniu nowych ludzi. Dzieci, które stoją i czekają, są zwykle psychicznie »młodsze« od swoich rówieśników”¹⁵. Do wspólnych zabaw z rówieśnikami dołączają się wtedy, kiedy zostaną zachęczone przez nauczyciela, np. w trakcie zajęć ruchowych przy muzyce. „Nie są jednak pewne, jak się zachować w czasie gry lub zabawy. Są przy tym nadmiernie ustępliwe na każde wezwanie przedsiębiorczych kolegów usuwają się ze swojego miejsca”¹⁶. Dziecko nieśmiałe, myśląc, że jest obserwowane, jeżeli zauważy, że ktoś na nie patrzy, może przerwać swoją dotychczasową czynność. Można zauważyć, że dzieci te nie mają cech przywódczych, nie są „duszą towarzystwa”. Łatwo podporządkowują się drugiej osobie, zgadzając się na propozycje przez nią podane. Mogą czuć się zdominowane przez innych. Nie lubią hałasu, wolą ciszę i spokój. Przeszkadza im chaos, nieporządek. Badane przez wspomnianego już Asendorpha matki stwierdziły, że ich dzieci „nie lubią głośnego dźwięku szkolnego dzwonka i wolą się bawić z mało hałaśliwymi dziećmi”¹⁷. Ponadto „długo potrafią bawić się tą samą zabawką. Nie lubią zmian szeregu rutynowych zachowań, a także nowych pokarmów, nowego miejsca przy stole, nowych ubrań, zmiany ustalonej kolejności ubierania się. Negatywnie reagują na sytuacje, które są źródłem radości dla innych dzieci np. nie czują się dobrze na swoich przyjęciach urodzinowych”¹⁸. W badaniach Engfer matki oceniające swoje sześciolatnie nieśmiałe dzieci stwierdziły, że są one zmienne w nastrojach i mniej

¹⁴ B. Carducci, dz. cyt., s. 190.

¹⁵ Tamże, s. 208.

¹⁶ B. Harwas-Napierała, *Nieśmiałość dziecka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1979, s. 39.

¹⁷ I. Dzwonkowska, dz. cyt., s. 83.

¹⁸ Tamże.

kompetentne społecznie¹⁹. Z przeprowadzonych przez Zabłocką badań wynika, że „dzieci nieśmiałe przejawiają istotnie niższy, niż dzieci śmiałe, poziom aktywności społecznej”²⁰. Są mało ruchliwe. W związku z tym rzadko ulegają wypadkom i uszkodzeniom ciała. „W dzieciństwie nieśmiałość jest związana [...], z mniejszą ilością zachowań prospołecznych i pozytywnych strategii radzenia sobie, z rozwojem lęku oraz z symptomami depresji”²¹. Philip Zimbardo i Shirley Radl dowiedli, że czynnikiem wyzwalającym nieśmiałość u dzieci w wieku przedszkolnym jest „spotykanie obcych” i „bycie w centrum uwagi”. Te czynniki powodują, że dziecko odczuwa zawstyżenie, strach, dyskomfort i niepewność.

Warto podkreślić inną cechę dzieci nieśmiałych, ich koncentrację: słuchają uważnie nauczyciela. Wszystkie jego polecenia realizują w skupieniu, w swoim indywidualnym tempie, nie buntując się. Dzięki temu nie są absorbujące. Z wielką dokładnością i starannością wykonują powierzone im zadania, co może powodować dłuższy niż u innych dzieci czas pracy. Mają porządek na swoim miejscu pracy, „czysto” na biurku. „W trakcie zajęć szkolnych nie przerywają innym wypowiedzi i nie przeszkadzają na lekcjach, nie skupiają na sobie uwagi ani nauczycieli, ani uczniów”²². U tych dzieci można dostrzec dużą wrażliwość i ufność w stosunku do osób, które okażą im swoje zainteresowanie, pomoc, a także obdarzą dobrym słowem. Są ułożone, uprządkowane. Dzwonkowska pisze, że dzieci nieśmiałe: „są rozważne, mają umiejętność obserwowania, bogatą fantazję i godzinami potrafią same się bawić”²³. Można zaobserwować, że czekają na swoją kolej, nie „przeciskają się” przez inne dzieci.

Negatywne konsekwencje nieśmiałości w życiu dziecka oraz w funkcjonowaniu osoby dorosłej

Jak zaprezentowano powyżej, brak wsparcia dziecka nieśmiałego ze strony pedagoga może powodować trudności w jego codziennej egzystencji, tj. w rzeczywistości szkolnej – w pełnieniu funkcji ucznia i członka społeczności szkolnej, a także w środowisku pozaszkolnym. Nieśmiałość sprawia, że dziecko ma trudności w ukazaniu swoich talentów i możliwości. Ma problemy z realizacją własnych marzeń i planów. „Dziecko nieśmiałe nie wierzy w siebie, w możliwość osiągnięcia sukcesu, toteż nie widzi sensu podejmowania działań. Brak aktywności rzeczywiście nie pozwala na osiągnięcie sukcesu, a to z kolei utwierdza je w przekonaniu, że nie warto podejmować trudu”²⁴. Trudność nawiązywania kontaktów z innymi dziećmi może skutkować tym, że nie czuje się ono częścią grupy, nie czuje się lubiane. „Brak przyjaciół, więzi

¹⁹ Tamże.

²⁰ M. Zabłocka, dz. cyt., s. 35.

²¹ I. Dzwonkowska, dz. cyt., s. 85.

²² Tamże, s. 86.

²³ Tamże, s. 83.

²⁴ D. Gulińska-Grzeluszka, dz. cyt., s. 154.

koleżeńskich powodować mogą u dziecka trudne do zaakceptowania poczucie izolacji społecznej, tęsknotę za bliskimi kontaktami z innymi ludźmi²⁵. Dziecko nieśmiałe może być też ignorowane i pomijane przez rówieśników, skoro ma trudności w rozmowie z innymi. Nieumiejętność zaprezentowania swojej wiedzy, brak śmiałości i poczucia własnej wartości skutkują tym, że „takie dzieci mają często opinię mniej zdolnych, co z pewnością jest bardzo krzywdzące i nieprawdziwe”²⁶.

Brak okazanej pomocy dziecku nieśmiałemu na wczesnym etapie jego rozwoju może spowodować, że nieśmiałość stanie się czymś uciążliwym w dalszym życiu jako osoby dorosłej. Philip Zimbardo wymienia skutki, jakie niesie ze sobą nieśmiałość w egzystencji osób dojrzałych. Utrudnia ona „poznawanie nowych ludzi, zawieranie przyjaźni; przeszkadza w publicznej obronie własnych praw i wyrażaniu swoich opinii i wartości; przyczynia się do zakłopotania i nadmiernego przejmowania się własnymi reakcjami; utrudnia precyzyjne myślenie i skuteczne porozumiewanie się”²⁷. Z nieśmiałością może współwystępować depresja, lęk, poczucie samotności, niezadowolony z życia i pesymizm.

Procedura badań własnych

Badania zostały przeprowadzone w czerwcu 2017 roku. Ich terenem były wybrane szkoły podstawowe z oddziałami przedszkolnymi oraz przedszkola w Nowym Dworze Mazowieckim i Legionowie w województwie mazowieckim. Próbę badawczą stanowili nauczyciele wychowawcy z oddziałów zerowych. Przebadanych zostało 30 osób. W celu uzyskania odpowiedzi na postawione pytania badawcze posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Wykorzystano technikę ankiety pisemnej i narzędzie kwestionariusza ankiety. Ankieta składała się z 10 pytań.

Analiza wyników badań własnych

W tej części artykułu zostaną zaprezentowane wyniki z przeprowadzonego kwestionariusza ankiety. Analizy zawarte poniżej obejmują odpowiedzi na postawione w ankiecie pytania badawcze.

Cechy osobowości, jakimi charakteryzuje się dziecko nieśmiałe w wieku przedszkolnym z perspektywy badanych pedagogów

Badani wychowawcy zostali poproszeni o wypisanie cech osobowości, jakimi według nich wyróżnia się dziecko nieśmiałe. Najwięcej osób (14) stwierdziło, że dzieciom nieśmiałym brakuje wiary we własne siły, że są niepewne własnej wartości,

²⁵ Tamże, s. 155.

²⁶ Tamże, s. 156.

²⁷ P.G. Zimbardo, *Nieśmiałość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 20.

mają zanizoną samoocenę. Nauczyciele uważają, że dzieci nieśmiałe są: „ciche i małomówne” (12 osób), „zamknięte w sobie” (9 osób) i „spokojne” (7 osób). Następne wskazania to: „płaczliwe” (6 osób), „wstydlive” (4 osoby), „zakłopotane” (2 osoby). Natomiast jedna osoba sądzi, że dzieci nieśmiałe są ostrożne w działaniach, spięte, mało spontaniczne i bardzo wrażliwe. Pedagodzy zaobserwowali także objawy wegetatywne (nadmierne pocenie się, czerwienienie się, jękanie, zmiany na twarzy).

Przejawiane zachowanie dziecka nieśmiałego w grupie przedszkolnej z perspektywy badanych nauczycieli

Odpowiedzi ankietowanych nauczycieli na pytanie, jakie zachowanie dziecka nieśmiałego udało się Pani/Panu zaobserwować w grupie przedszkolnej, można podzielić na kilka grup. Dotyczą one: mowy niewerbalnej (unikanie kontaktu wzrokowego, postawa pochylona, cichy głos) – 14 wskazań; zachowania podczas uroczystości szkolnych (może reagować płaczem i niechęcią do występowania przed forum klasy) – 9 wskazań; zachowania podczas zabawy swobodnej (zabawa samotna bądź obok rówieśników) – 10 wskazań; zachowania w grupie rówieśniczej (ma problemy z wchodzeniem w relacje z rówieśnikami i dorosłymi, jest podporządkowane innym osobom, obserwuje to, co dookoła niego się dzieje, oraz nie zgłasza się na zajęciach) 14 wskazań.

Problem nieśmiałości dziecka w wieku przedszkolnym w opiniach nauczycieli

Wszyscy badani nauczyciele (30 osób) w trakcie swojej pracy zawodowej z dziećmi sześciolletnimi w oddziale zerowym mieli pod opieką dziecko nieśmiałe. Na pytanie, czy Pana/Pani zdaniem dziecko nieśmiałe potrzebuje wsparcia i indywidualnego podejścia ze strony nauczyciela, 26 osób odpowiedziało „zdecydowanie tak”, a 4 osoby – „raczej tak”.

Zakres udzielanego dzieciom nieśmiałym wsparcia przez nauczycieli

Wszyscy przebadani nauczyciele (30 osób) jednomyślnie odpowiedzieli, że starają się wspomagać dziecko nieśmiałe w trudnej dla niego sytuacji. Wskazano na takie działania, jak: włączanie dziecka nieśmiałego do zabawy z innymi dziećmi [zabawy integracyjne (6 osób), muzyczno-ruchowe (1 osoba)]; dowartościowanie dziecka na forum grupy [powierzenie dziecku roli pomocnika (3 osoby), lidera w zabawie (3 osoby)]; kształtowanie pozytywnego obrazu samego siebie [stwarzanie sytuacji, aby dziecko mogło nabierać pewności siebie (10 osób), wzmacnianie poczucia wartości dziecka poprzez pochwały, wyróżnienie na forum grupy (13 osób)]; indywidualną pomoc dziecku [poprzez rozmowy (8 osób), motywowanie dziecka i angażowanie go w różne sytuacje i prace (5 osób), dostosowywanie wymagań i stawianie zadań do możliwości i umiejętności dziecka (4 osoby), bycie przy dziecku, żeby czuło się ważne (4 osoby), pomoc w wykonywaniu lub rozpoczęciu zadania (3 osoby)]. Nauczyciele zapytani o stosowane metody na ośmielenie dziecka podali następujące odpowie-

dzi: zabawy integrujące (29 osób), techniki plastyczne i drama (25 osób), techniki relaksacyjne (23 osoby), bajkoterapia (21 osób), teatr i metoda Weroniki Sherborne (18 osób), muzykoterapia (16 osób), choreoterapia (3 osoby). Cała grupa badanych nauczycieli (30 osób) uczy dzieci, w jaki sposób witać się z innymi, jak nawiązywać rozmowę i jak przyłączać się do wspólnej zabawy. Nauczyciele także zachęcają dziecko nieśmiałe do wypowiedzania się na forum grupy.

Wnioski z przeprowadzonych badań

Analizując odpowiedzi ankietowanych nauczycieli, należy wnioskować, że nieśmiałość jest to złożony problem. Jako cecha osobowości dziecka koreluje z cechami, które mogą utrudniać jego rozwój. Zachowania dziecka nieśmiałego wskazane przez nauczycieli mogą być przeszkodą w jego funkcjonowaniu w środowisku przedszkolnym. W tym kontekście wszyscy pedagodzy są zgodni, że dziecko nieśmiałe potrzebuje pomocy, uwagi, a także zaangażowania nauczyciela. Wśród udzielonych odpowiedzi można dostrzec, że pedagodzy dysponują wieloma możliwościami, aby wspomagać dziecko nieśmiałe – okazując wsparcie indywidualne oraz stosując metody i techniki arteterapeutyczne.

Rekomendacje praktyczne

Ważną umiejętnością osób pracujących z dzieckiem nieśmiałym w wieku przedszkolnym jest jego obserwacja – dostrzeżenie, jakie cechy i zachowania nieśmiałe ono przejawia, z jakimi trudnościami w funkcjonowaniu w grupie przedszkolnej się zmagają. Pozwoli to na przyjęcie właściwej strategii dydaktycznej, czyli na dobór odpowiednich metod, działań ze strony nauczyciela, by dziecko nieśmiałe mogło radzić sobie z tym, co stanowi dla niego barierę.

Badania wykazały, że znaczące w pracy z dzieckiem nieśmiałym staje się kształtowanie u niego pozytywnego obrazu siebie i zwiększanie samooceny. Wyniki badań ukazują konieczność stymulowania rozwoju emocjonalnego i społecznego dzieci nieśmiałych. Na uwagę zasługuje wrażliwość emocjonalna tych dzieci. Należy je uczyć rozpoznawania emocji, nazywania ich i wyrażania w społecznie akceptowalny sposób²⁸. Zgodnie z tym, co jest konieczne dla prawidłowego rozwoju emocjonalnego dziecka w wieku przedszkolnym, pedagog powinien zainteresować się odczuciami dziecka, zaspokoić jego podstawowe potrzeby psychiczne: bezpieczeństwa, miłości, stabilizacji uczuciowej oraz akceptacji i uznania²⁹. Działania nauczyciela powinny

---

²⁸ A. Leszczyńska, *Jak wspomagać rozwój emocjonalny dziecka*, <https://dziecisawazne.pl/jak-wspomagac-rozwoj-emocjonalny-dziecka/> (dostęp: 17.01.2018).

²⁹ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna*, Instytut Wydawniczy Erica, Warszawa 2011, s. 45.

być także skierowane na rozwój kompetencji społecznych dziecka nieśmiałego, ponieważ nieśmiałość ujawnia się w sytuacjach konfrontacji z otoczeniem – szczególnie trudnych dla tych dzieci. Wiążą się one z silnymi emocjami oraz wywołują zachowania nieśmiałe. W związku z tym, że zachowanie dziecka nieśmiałego charakteryzuje apatia, ostrożność w działaniach, należy stwarzać odpowiednie dla niego warunki do aktywności.

Oddziaływanie pedagogiczne względem dziecka nieśmiałego powinno być: indywidualne (zwracanie się wprost do dziecka, rozmawianie z dzieckiem) oraz grupowe (prowadzenie zabaw, realizowanie scenariuszy zajęć). Praca z całą grupą ma na celu kształtowanie tych umiejętności/zachowań, z którymi dziecko nieśmiałe ma trudność, wspólnie ze wszystkimi dziećmi. Aby dziecko nieśmiałe mimowolnie, nieświadomie pokonywało swoje trudności, lęki.

Ponadto niektóre zachowania dziecka nieśmiałego powinny zostać omówione z jego rodzicami, np. mowa niewerbalna, funkcjonowanie w społeczeństwie. Warto, aby częściej zwracali oni uwagę na utrzymywanie przez dziecko kontaktu wzrokowego z drugą osobą czy wypowiedzianie zwrotów grzecznościowych. Nie należy zapominać o wzmacnianiu tych cech, którymi dzieci nieśmiałe się wyróżniają, a zostały wymienione powyżej.

Podsumowanie

Podsumowując powyższe rozważania, należy podkreślić, że pomoc dziecku nieśmiałemu w wieku przedszkolnym nie dotyczy zmiany jego osobowości. Wsparcie ma na celu próbę nauczenia go tych zachowań, z którymi ma kłopot, i spowodowanie, że będzie się ono czuło swobodnie w środowisku przedszkolnym. Wspomaganie powinno być ukierunkowane na pomoc w osiągnięciu wewnętrznego spokoju, który charakteryzuje się brakiem odczuwanego niepokoju, dyskomfortu, lęku. Kluczową rolą jest odpowiednie oddziaływanie pedagogiczne nauczycieli, aby nieśmiałość nie była źródłem cierpienia dla dziecka. Pedagog powinien tak organizować przestrzeń dydaktyczną i atmosferę w grupie przedszkolnej, aby dziecko nieśmiałe mogło w sposób beztroski spędzać czas dzieciństwa oraz się rozwijać. A przy tym, by zachowało te wszystkie pozytywne cechy, które posiada, i bogactwo swojej psychiki. Irena Obuchowska pisze: „Nieśmiałe dzieci... Przypominają ćmy: delikatne, niemal niewidzialne, ciche, rzadko w gromadzie, a gdy się je zbyt mocno uchwyci – można uszkodzić. Natomiast w swoim wnętrzu mają barwy motyli...”³⁰.

---

³⁰ D. Gulińska-Grzeluszka, dz. cyt., s. 153.

Bibliografia

- Carducci B., *Nieśmiałość. Nowe odważne podejście*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2008.
- Dzwonkowska I., *Nieśmiałość a wspierające i trudne relacje z ludźmi*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2009.
- Gładyszewska-Cylulko J., *Wspomaganie rozwoju dzieci nieśmiałych poprzez wizualizację i inne techniki arteterapii*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010.
- Goetz M., *Cicha myszka w klasie*, „Głos Nauczycielski”, nr 4/2014.
- Gulińska-Grzeluska D., *Metody pracy z dzieckiem nieśmiałym w szkole*, [w:] E. Przygońska (red.), *Praca z dzieckiem wymagającym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
- Harwas-Napierała B., *Nieśmiałość dorosłych. Geneza – Diagnostyka – Terapia*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1995.
- Harwas-Napierała B., *Nieśmiałość dziecka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1979.
- Jackson J.S., *Uwaga! Ważna zasada: „Nieśmiałość to nie wada!”*, Wydawnictwo Święty Paweł, Częstochowa 2008.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna*, Instytut Wydawniczy Erica, Warszawa 2011.
- Krauze-Sikorska H., *Dziecko nieśmiałe*, „Edukacja i Dialog”, nr 6(179)/2006.
- Leszczyńska A., *Jak wspomagać rozwój emocjonalny dziecka*, <https://dziecisawazne.pl/jak-wspomagac-rozwoj-emocjonalny-dziecka/> (dostęp: 17.01.2018).
- Mika S., *Psychologia społeczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987.
- Ratajek A., *Śmielej o nieśmiałości. Nieśmiałość dziecka jako ważny problem wychowawczy*, „Nowe Horyzonty Edukacji”, nr 4(1)/2015.
- Siuta J., *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Zielona Sowa, Kraków 2015.
- Zabłocka M., *Przewyciężanie nieśmiałości u dzieci*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008.
- Zabłocka M., *Zrozumieć nieśmiałość. Aspekty diagnostyczne i terapeutyczne*, Wydawnictwo Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2012.
- Zimbardo P.G., *Nieśmiałość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

A picture of and support for the timid child in the perception of pre-school education teachers

Abstract: This article analyses the image of a shy child of pre-school age and the scope of assistance provided to him/her by the pre-school education teacher. The difficulties that a shy child faces in pre-school are discussed and pedagogical solutions advanced.

Keywords: timidity, timid child, pre-school child, pre-school education teacher

About the author: Małgorzata Mróz – Master of pedagogy, graduate of the Faculty of Educational Sciences of the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, Poland. Academic interests: pre-school education and early-school education, timidity of the child, inclusive education of pupils with special educational needs.